

PE URMELE LUI LOMONOSOV

Impresii de la Conferința Unională de Istoria Științelor Naturii și Tehnicii de la Moscova

În cadrul Academiei de științe a U.R.S.S., există un institut de istoria științelor naturii și tehnicii, condus de ilustrul chimist și istoriograf al științelor fizico-chimice N. A. *Figurovski*.

Institutul moscovit există în forma sa de organizare actuală din 1953. Schema institutului cuprinde în prezent 7 secții: 1. istoria matematicii și fizicii; 2. istoria chimiei și a industriei chimice; 3. istoria biologiei; 4. istoria montanisticii; 5. istoria construcției de mașini; 6. istoria geologiei și a geografiei; 7. istoria energeticii.

Institutul nu are o secție specială de istoria medicinei, deoarece Institutul de organizare sanitară, care poartă numele marelui *Semasco* (depinzind de Ministerul Sănătății), are o secție foarte bine organizată și deosebit de activă de istoria medicinei care lucrează în strânsă colaborare cu Institutul Academiei, în special cu secția de istoria biologiei.

Institutul este în legătură strinsă cu UNESCO, în a cărei Comisie Internațională pentru Istoria Științei și Culturii Mondiale U.R.S.S. e reprezentată prin prof. A. A. *Zvorikin* (ilustru istoriograf al tehnicii, care ocupă și un post de vicepreședinte al acestei comisii).

În biblioteca institutului, care cuprinde peste 30.000 volume, se elaborează periodicul cu răsărit internațional „Trudi” și s-au lucrat până acum 180 de volume de monografii privind istoria științelor în Rusia veche și în U.R.S.S., scrieri comemorative, ediții critice ale lucrărilor clasicele științelor naturii din Rusia și din literatura universală. O altă revistă de mare valoare condusă de acad. *Zvorikin* editată de Academia de științe (secția de științe istorice) este „Revista de istorie a civilizației mondiale”, bogată în contribuții deosebit de importante, tipărită în condiții tehnice excelente.

Acest institut din Moscova a organizat între 27 mai și 1 iunie 1959 o conferință unională de istoria științelor naturii și tehnicii, la care au fost invitați și specialiști din țările de democrație populară. În afară de savanții moscoviți au participat din U.R.S.S. încă 80 de istorici ai științelor.

China a fost reprezentată prin savanți în frunte cu acad. Li Jan, directorul Institutului de istoria științelor din Pekin.

Din Republica Democrată Germană au venit 4 delegați, în frunte cu directorul Institutului „Karl Sudhoff” din Leipzig, prof. Herich. Deoarece Catedra de istoria medicinei din Cluj are cu acest institut celebru legături științifice de peste trei decenii, întâlnirea a fost deosebit de prețioasă pentru noi. Alături la delegația chineză cit și la cea germană am remarcat un fapt asupra căruia e bine să reflectăm nițel. Pe lângă șefii grupurilor, savanți în vîrstă și de renume, au fost trimiși tineri poate chiar începători. Găsim că acest sistem e foarte bun. Al tinerilor este viitorul și e bine ca ei să reprezinte țările lor în străinătate, să cunoască savanții care conduc mișcarea științifică și ei la rîndul lor să fie cunoscuți de aceștia.

Foarte bine a fost reprezentată Polonia, prin 4 delegați, între care citez înainte de toate pe istoriograful matematicii și fizicii dr. *Olszewski*. O veche tradiție de cultivare a istoriei, științelor și a istoriei medicinei se perpetuează viguros în lucrările Comisiei de istoria științelor de pe lângă Academia Poloneză, care editează o revistă prețioasă „Kwar-

tehnică". În ea se publica, cu largi rezumate în limbi de circulație internațională, studii temeinice asupra istoriei științei universale și poloneze.

Această comisie are grija ca lucrările mai importante din Polonia să fie referate în „Archives Internationales d'Histoire des Sciences” din Paris. Același lucru se poate spune și despre istoriografia medicală poloneză, pe care am avut prilejul s-o cunosc, (împreună cu tov. conf. Iosif Spielmann din Tg. Mureș) mai de aproape la Congresul Național de Istoria Medicinii din Varșovia (1957). Un organ propriu „Archiva de istoria medicinii” și el foarte apreciat și cu o tradiție de aproape trei decenii, secondează în ramura medico-istorică „Kwartalnik”-ul amintit. Bulgaria era reprezentată prin Acad. Negulov, cunoscut istoriograf al biologiei și medicinii, cu care delegația R.P.R. a strâns legături deosebit de folositoare. Ungaria și Cehoslovacia nu au fost reprezentate la conferință, dar au trimis adrese de adevădare.

Academia R.P.R. a ținut ca patria noastră să fie de față la Simpozionul din Moscova, trimițând o delegație în frunte cu Acad. prof. Emil Pop din Cluj (Istoria biologiei), delegații din care au făcut parte prof. de la Politehnica din București, Aurel Beleş, membru corespondent al Academiei R.P.R. (Istoria tehnicii), prof. Ilie Pop din Iași (Istoria matematicii) și Valeriu Bologa din Cluj (Istoria medicinii).

Conferința condusă de directorul *Figurovski* a început la 27 mai cu o ședință plenară la Casa oamenilor de știință. La prima ședință plenară prof. *Figurovski* ne-a trasa perspectivele și planurile de viitor ale institutului pe care îl conduce. *Cît de actuală poate să fie istoria științelor a reușit din conferința profesorului Zvorikin asupra organizării materiale a comunismului, în lumina învățăturilor pe care ni le oferă istoria tehnicii.*

În ziua următoare (28 mai) s-a ținut o a doua plenară, la care s-au rostit cuvintele de salut ale delegațiilor, care în același timp au dat și prețioase informații asupra situației istoriei științelor în țările lor. Interesante pentru noi au fost în deosebi referatele și discuțiile participanților sovietici din provincie, din care rezultă amploarea mișcării de istoria științelor în Ucraina, Republica Moldovenească etc. În cadrul acestei plenary contribuția științifică a delegației noastre a fost remarcată. Acad. Emil Pop a ținut o scurtă conferință despre „Procesul pătrunderii darwinismului în România”. Acest subiect, în anul jubilar darwinist, a fost de mare actualitate, iar expunerea făcută, cu bine cunoscuta măiestrie și cu temeinică documentare care caracterizează lucrările Acad. E. Pop, a interesat atât de mult pe colegii sovietici, încît ea a fost imediat cerută pentru a fi publicată în limba rusă. Prof. Ilie Pop, din Iași a vorbit sobru și cu teme despre „Evoluția matematicii în Moldova”. Expunerea avînd interesante contingente cu istoria matematicii ruse, a fost viu urmărit manuscrisul conferinței fiind de asemenea reținut pentru a fi tipărit.

La multilateralele discuții din cadrul primelor două ședințe plenare a luat parte și prof. V. Bologa din Cluj. Cităm din raportul prof. Emil Pop către Academia R.P.R.

„În aceeași ședință, prof. Bologa a arătat valoarea istoriei științelor pentru dezvoltarea unei gândiri sintetice a studenților, care prin natura programelor universitare se specializează în cursul studiilor și se dezobisnuiesc de a gândi sintetic. Cursurile de Istoria științelor pot repara aceste inconveniente. El propune deci generalizarea lor în învățămîntul superior. Propune de asemenea o strînsă colaborare între istoricii proprii și specialiștii care se ocupă de istoria disciplinelor lor. Mai propune să se redacteze pe plan internațional dicționare de terminologie veche pentru diferite specialități. Este de părere că institutele de istoria științelor ar trebui să controleze și articolele de istoria științelor, care apar adesea pline de greșeli, în presa cotidiană. Propunerile prof. Bologa au fost viu aplaudate”.

În zilele următoare conferința a lucrat în 15 secții, între care și una de istoria medicinii și farmaciei. Secția de istoria biologiei a ținut și un simpozion cu privire la evoluție, privită din punctul de vedere a istoriei științelor. Din numeroase referate și comunicări trebuie relevate substanțiale cercetări ale cunoscutului geobotanist V. N. Sukaciov despre trecutul fitocenologiei ruse și ale prof. I. M. Poleaskov din Karkov, despre unele manuscrise inedite ale lui Lamarck. Prof. A. Beleş a vorbit, în cadrul secției de istoria tehnicii, asupra problemei rezistenței materialelor privite din punct de

vedere istoric. Prof. I. Popa a dezvoltat o comunicare asupra matematicii populare în secția de istoria matematicii. Amindouă aceste contribuții românești au fost primite cu mult interes.

La lucrările secției de istoria medicinei și farmaciei am participat și eu. Ele s-au ținut în Institutul Semasko.

Institutul *Semasko* prin secția sa de istoria medicinei, este astăzi centrul metodologic diriguitor al întregii mișcări medico-istorice din U.R.S.S. Nu numai biblioteca sa, dotată cu cele mai noi publicații de specialitate din toată lumea, aparatul său documentar bine organizat, ci și corpul său de colaboratori îl pun în situația să fie la înălțime. Pe lângă savantul *Boris Petrov*, lucrează și profesorul de istoria medicinei la Institutul de perfecționare a medicilor, *Zabludovski*, docenta *Iskubova*, istoriografa farmaciei *Foroleva*, specialiștii moscoviți *Juk*, *Lușinkov*, *Lotova*, *Cerbakov*, *Metelkin*, *Riabov*, *Sorokun*. Pe toți îi inspiră decanul istoriografiei medicale sovietice Acad. *Streșun* (și el vechi colaborator al lui *Semașko*, elev al cunoscutului medico-istoric *Lahtin*). Din provincie am remarcat prezența istoriografilor medicali *Kișian* din *Ereven* și *Grabovskaia* din *Odesa*.

Ședințele secțiunii au fost prezidate cu vioiciune și cu deosebită competență și prestanță de Acad. *Streșun*. Am prezentat două comunicări: „Evoluția catedrei de istoria medicinei din Cluj” și „Legăturile catedrei clujene cu savanții sovietici în perioada dintre cele două războaie mondiale”. Acad. *Streșun* a remarcat în cuvântul de închidere iaptul că în Cluj există o catedră completă de istoria medicinei încă din 1921. Comunicările mele, ca și manuscrisele colaboratorilor mei (*O. Filipoiu* Cluj „Bibliografie medicală românească” și *T. Ghișan* „Medicul militar rus Munderer în Principate”) pe care le-am prezentat biroului, au fost reținute pentru a fi publicate în limba rusă.

În învățământul medical din Uniunea Sovietică istoria medicinei ocupă un loc important. Față de cele 15 ore pe care planul de învățământ din R.P.R. îi le pune la dispoziție pentru disciplina noastră, la institutele de medicină din Uniunea Sovietică se fac 38 de ore obligatorii și lucrări de seminar. Afară de acestea la cursurile de perfecționare ale medicilor se țin de asemenea lecții de istoria medicinei în număr atât de mare, încât la Institutul de perfecționare din Moscova, există o catedră specială, a profesorului *Zabludovski*.

În ultima zi a conferinței, la 1 iunie, participanții s-au întrunit în ședință plenară de închidere care a fost ilustrată prin câteva conferințe de mare importanță.

În această ultimă plenară, discuțiile au fost foarte viioae și din ele a rezultat o documentată rezoluție.

O mențiune specială se cuvine unei întruniri improvizate de prof. *A. A. Zvorikin* care este și redactor șef adjunct la Marea Enciclopedie Sovietică. Dinsul a convocat pe câțiva din delegații țărilor prietene, între care pe Acad. *E. Pop* și pe prof. *V. Bologa*. Ne-a făcut o dare de seamă despre lucrările pe linie internațională asupra evoluției culturii mondiale și a insistat asupra ultimei conferințe ținută la Praga în cadrul UNESCO-ului.

Se proiecta o mare lucrare de sinteză, Istoria Culturii și Civilizației Mondiale în 6 volume. Profesorii *Hagiolov* și *Bologa* la discuții au arătat că ar fi necesar ca la această mare operă să nu fie consultați numai istoricii propriu zși ci și istoriografii științelor naturii. Profesorul *Olszewski* (Polonia) a propus ca această colaborare să fie dată în sarcina institutelor organizate de istoria științelor din țările de democrație populară.

Cred că concluziile raportului acad. *E. Pop*, înaintat Prezidiului Academiei R.P.R. sînt de interes:

„Delegația romină a avut prilejul să încheie legături științifice personale într-un domeniu, în care acestea fuseseră pînă acum întimplătoare și puține. În același timp am putut privi adînc în sistemul de organizare și în tezaurul de rezultate ale unei problematice de mare importanță, cultivată și la noi de cîtiva inițiați. Ne-am dat perfect seama, cît de radical și cu cîtă abundență de rezultate, și de noi orizonturi, s-ar putea schimba această situație, dacă inițiativele individuale ar fi înlocuite, și la noi, printr-o instituție organizată, cu cadre centrale permanente, cu o tematică diferențiată și armonizată în același timp, concepută după un plan și după o metodologie unitară.

Cele mai multe din științele naturii au la noi un trecut de cultivare de cel puțin 100 sau chiar de 200 de ani. Istorificarea lor sistematică a devenit deci o necesitate. Influențele străine, colaborarea cu națiunile conlocuitoare, ecourile marilor doctrine ale vremii, eforturile originale românești, constituie probleme foarte interesante, dar greu de rezolvat fără o distribuție planificată și coroborată a cercetărilor. Mai știm iar cu ocazia Conferinței de la Moscova ne-am întărit în mod substanțial și categoric convingerea, că Istoria Științelor este o sursă bogată și eficientă de educație patriotică și de crearea unui orizont larg în gândirea științifică. Ne dăm seama în același timp că actuala noastră producție de istoria științelor, deși risipită și neconcentrată, poate constitui un temel pentru o viitoare activitate planificată, iar actualii noștri cercetători de istorie științifică reprezintă o suficientă forță pentru organizarea și conducerea unei unități speciale de istoria științelor naturii și a tehnicii”.

Sosit la redacție: 17 august 1959.

VALERIU BOLOGA
